

Streszczenie rozprawy doktorskiej

mgr Kingi Cieniak-Moziak

**Tytuł dysertacji: „Moje pisanie tak naprawdę wyniknęło z tęsknoty i żalu”
– Twórczość powieściowa Wiesława Jażdżyńskiego**

Promotor: dr hab. prof. UJK Iwona Mityk

Dysertacja składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów oraz zakończenia.

Niniejsza rozprawa poświęcona jest omówieniu twórczości powieściowej Wiesława Jażdżyńskiego – pisarza, którego dorobek zalicza się do okresu polskiej literatury współczesnej. Autor debiutował jako prozaik w roku 1960 powieścią *Okolica starszego kolegi*. Od tego momentu pisał nieprzerwanie do 1995 roku, kiedy to ukazał się jego ostatni utwór – *Laurowo i ciemno*.

Rozdział pierwszy stanowi przedstawienie sylwetki autora w ujęciu biograficznym. Wiesław Jażdżyński to twórca nierozzerwalnie związany z kielecczyną, bowiem to właśnie w Kielcach urodził się i wychowywał aż do osiągnięcia pełnoletności. Dzieciństwo pisarza łączy się także ściśle z wychowaniem w duchu tradycji wojskowych a młodość naznaczona jest silnym oddziaływaniem na prozaika idei Stefana Żeromskiego.

Szczegółowej charakterystyce dorobku pisarza poświęcono rozdział drugi, w którym omówiono problematykę powieściową. Wiesław Jażdżyński w swoim pisarstwie skupiał się zawsze na perspektywie jednostkowej, nie zbiorowej, oglądu wydarzeń. Z racji długiego okresu twórczej aktywności (było to 35 lat) w jego powieściach odbicie znajdują najważniejsze wydarzenia historyczne i społeczne lat istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz III Rzeczypospolitej (choć w o wiele mniejszym zakresie). Omówienie tematyki powieści autora skorelowane jest także ze specyficzną dla pisarza kreacją bohatera. Bohater powieści Wiesława Jażdżyńskiego to niemal wyłącznie inteligent w średnim wieku, mężczyzna u progu kariery, który dokonuje rozrachunku z własnym życiem, zarówno prywatnymi doświadczeniami, jak i osiągnięciami na polu zawodowym.

Kolejny rozdział niniejszej pracy stanowi omówienie reminiscencji wojennych w powieściach autora. Motyw wojny jako doświadczenia, które determinuje dalsze losy człowieka, stanowi istotny krąg zagadnień, spajający zdecydowaną większość twórczości powieściowej autora, co jest również związane z osobistymi przeżyciami Wiesława Jażdżyńskiego – partyzanta oraz nauczyciela w tajnej okupacyjnej szkole. Prześledzono zawłości konstrukcji świata przedstawionego takich powieści, jak: *Sprawa*, *Pojednanie* czy

Gdy pęka nieć pod kątem reminiscencji II wojny światowej w pamięci bohaterów, świadków tych wydarzeń.

Osobne miejsce w dysertacji zajmuje analiza trzech powieści pisarza (silnie nasyconych autobiografizmem), które określane są wspólnym mianem tzw. trylogii świętokrzyskiej, należą do niej utwory: *Okolica starszego kolegi*, *Nie ma powrotu* oraz *Świętokrzyski polonez*. Pierwszy z wymienionych tekstów jest przez badaczy nazywany wprost „powieścią z kluczem”. Co więcej, autor sam eksponował obecność w powieści motywów i wątków z życia własnego oraz kolegów ze szkolnej ławki.

Piąty rozdział tej pracy to analiza powieści wydanej w 1985 roku – *„Adara” nie odpowiada*. Autorka zdecydowała się na wyróżnienie powyższego utworu i omówienie go w osobnej części rozprawy z racji szczególnej, nietypowej dla pisarstwa Wiesława Jażdżyńskiego formy – powieści *science fiction*. *„Adara” nie odpowiada* to jedyny tekst mieszczący się w kanonie literatury fantastyczno-naukowej w całym dorobku twórczym pisarza. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych pozycji, tak i tutaj omówieniu problematyki utworu towarzyszy osadzenie go w szerszym kontekście historyczno- i teoretyczno-literackim. Co więcej, jest to tekst, w którym dokonuje się zwrot ku młodemu czytelnikowi zamiast wyłącznie odbiorcy dorosłego.

Przedostatnia część dysertacji została zatytułowana: *Przygoda, zagadka i humor w powieściach młodzieżowych Wiesława Jażdżyńskiego*. Scharakteryzowano w niej dwa utwory pisarza – *Czuwajcie w letnie noce* oraz *Ścisłe tajne*, które łączy zarówno poruszana w nich problematyka, jak również specyficzna grupa odbiorców, do których teksty te są skierowane. We wskazanym fragmencie rozprawy położono również nacisk na znalezienie odniesień między omawianymi tekstami a innymi pozycjami z kanonu literatury dziecięco-młodzieżowej (znaleziono analogię do twórczości takich pisarzy, jak: Zbigniew Nienacki, Adam Bahdaj czy Wiktor Woroszyński).

Ostatni rozdział rozprawy to próba zbadania powieści pisarza według klucza obecności w nich elementów przyjętych za wyznaczniki literatury wysokoartystycznej oraz popularnej, które jednak poprzedzone zostały *a priori* ustaleniem, iż rozróżnienie na owe dwa typy twórczości literackiej jest umowne. Analiza dorobku pisarza pozwala stwierdzić, że omawiane powieści zawierają w sobie elementy charakterystyczne dla literatury wysokiej (obecność motywów oraz toposów wywodzących się z kultury antycznej, pogłębiona analiza osobowości bohaterów, kreowanie złożonych typów charakterologicznych, liczne aluzje i cytaty nawiązujące do dzieł zaliczanych do klasyki literatury). Elementami zbliżającym pisarstwo Jażdżyńskiego do literatury popularnej są z kolei: częste posługiwanie się w powieściach

zabiegiem *happy endu*, nawiązywanie do konwencji kryminalno-sensacyjnej oraz obecność w fabule tekstów wyraźnej dychotomii dobro-zło.

Przy tworzeniu niniejszej pracy niezwykle pomocne były materiały opracowane przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. Witolda Gombrowicza w Kielcach, zwłaszcza pełne zestawienie bibliograficzne twórczości pisarza.

Analiza poszczególnych powieści Wiesława Jażdżyńskiego została podparta ustaleniami profesora Tadeusza Błazejewskiego, którego prace były niezwykle pomocne przy omówieniu problematyki powieści pisarza. W kwestiach biograficznych szczególnie wartościowe okazały się także artykuły i wywiady Stanisława Rogali, Stanisława Nyczaja oraz Tadeusza Wiącka.